

Басиста Ірина Володимирівна

УДК 343.132 : 343.985

**ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ОСОБИ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ
ПОЗА ЇЇ ВІЗУАЛЬНИМ СПОСТЕРЕЖЕННЯМ**

12.00.09 –кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Київському національному університеті внутрішніх справ, МВС України.

Науковий керівник

доктор юридичних наук, доцент

Галаган Володимир Іванович,

Київський національний університет внутрішніх справ, професор кафедри кримінального процесу
Навчально-наукового інституту підготовки слідчих такриміналістів.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

Лисиченко Віталій Костянтинович,

Національна академія державної податкової служби України, професор кафедри кримінального
права, процесу та криміналістики;

кандидат юридичних наук, доцент

Кучинська Оксана Петрівна,

Академія адвокатури України, проректор з навчальної роботи.

**Провідна установа: Львівський національний університет імені Івана Франка, кафедра
кримінального процесу і криміналістики, МОН України (м. Львів).**

Захист відбудеться 26 травня 2006 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.
007.01 у Київському національному університеті внутрішніх справ (03035, Київ-35, Солом'янська
площа, 1).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського національного університету внутрішніх
справ (03035, Київ-35, Солом'янська площа,1).

Автореферат розісланий 21 квітня 2006 року

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л.І. Казміренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Колізії у кримінально-процесуальній діяльності є явищем динамічним, вони прямо пов'язані із розвитком та вдосконаленням чинного законодавства. Кримінально-процесуальний кодекс України (далі – КПК), затверджений Законом від 28 грудня 1960 року, починаючи з червня 1961 року постійно зазнає змін та доповнень.

Нині у КПК закріплений вичерпний перелік слідчих дій, які відповідно до частини першої статті 66 КПК є засобами збирання доказів. Серед них чільне місце посідає пред'явлення для впізнання і, зокрема, такий його різновид, як пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи. Результати вивчення судово-слідчої практики та юридичної літератури вказують на відсутність глибоких наукових та методичних напрацювань щодо підготовки, проведення та фіксації цієї процесуально і тактично складної слідчої дії. При виникненні потреби у проведенні пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням того, кого впізнають, здобувають і перевіряють докази при проведенні інших слідчих дій 55 (36,7%) зі 150 опитаних нами працівників слідчих підрозділів МВС України, 17 (11,3%) з них проводять пред'явлення для впізнання у загальному порядку без застосування заходів безпеки, 64 (42,7%) – шукають технічні можливості для його проведення згідно з методичними рекомендаціями, які розроблялися ще у 2001 році і стосуються лише загальних питань проведення зазначеної слідчої дії. Причиною такої негативної тенденції є неналежне матеріально-технічне забезпечення органів внутрішніх справ, що підтвердили 72 (48%) опитаних нами слідчих, та відсутність ґрунтовних детальних методичних рекомендацій, які б визначали особливості застосування тактичних прийомів проведення пред'явлення для впізнання саме поза візуальним спостереженням особи, на необхідність розробки яких вказали 112 (74,6%) зі 150 респондентів.

Дослідженню ряду проблем проведення слідчих дій і, зокрема, пред'явлення для впізнання присвятили свої наукові праці відомі вчені України і країн СНД: В.П. Бахін, Р.С. Белкін, М.М. Гапанович, А.Я. Гінзбург, М.О. Головецький, Ю.М. Грошевий, В.Е. Єминов, А.М. Зінін, А.В. Іщенко, І.П. Козаченко, В.І. Комісаров, В.О. Коновалова, Ю.Г. Корухов, Г.І. Кочаров, В.В. Крилов, В.С. Кузьмічов, О.П. Кучинська, В.К. Лисиченко, Є.Д. Лук'янчиков, А.Ф. Маєвський, О.М. Моїсєєв, В.М. Петренко, Є.Є. Подголін, С.В. Познишев, З.Г. Самошина, М.Я. Сегай, В.А. Снетков, В.Т. Томін, Л.Д. Удалова, П.П. Цветков, Е. Центров, В.В. Ціркаль, В.Ю. Шепітько, М.Є. Шумило та інші.

Окремим психологічним аспектам проведення слідчих дій, особливостям процесів запам'ятовування та відтворення інформації приділяли увагу у своїх наукових працях такі відомі вчені України, як В.П. Казміренко, Л.І. Казміренко, М.В. Костицький, С.Д. Максименко, В.С. Медведєв, В.М. Синьов, С.І. Яковенко, оскільки у практичному аспекті існує тісний зв'язок між кримінальною психологією і криміналістикою. Як наслідок, різноманітні технічні методи і способи отримання важливої інформації успішно використовуються у психологічному забезпеченні заходів із профілактики та припинення злочинів.

Наукові розробки зазначених авторів мають фундаментальне значення для становлення пред'явлення для впізнання як самостійної слідчої дії. Однак, у працях цих вчених жодним чином не досліджувався такий різновид слідчої дії, як пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи, не ставилася мета розробки детальних методичних рекомендацій та наукового забезпечення його проведення, незважаючи на те, що у 1970 році М.Я. Сегай, розглядаючи проблему впізнання за зворотніми ідентифікаційними зв'язками, рекомендував під час слідчої дії використовувати такий тактичний прийом, як розміщення учасників у різних кімнатах, тобто таким чином, щоб впізнаючий знаходився поза візуальним спостереженням особи, яка пред'являється для впізнання. У 1992 році Л.Д. Удалова вже пропонувала внести зміни до чинного КПК щодо безконтактного проведення цієї слідчої дії.

Основною причиною такого стану є те, що цей вид пред'явлення для впізнання був визначений у КПК як самостійний лише відповідно до Закону України від 13 січня 2000 року “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України”. До цього моменту можливість проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи була визначена лише у Законі України від 23 грудня 1993 року “Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві”. Але це положення Закону України застосовувалося у практичній діяльності з розслідування злочинів досить обмежено.

Лише у 2003 році Л. Черечукіна, окреслюючи окремі кримінально-процесуальні і криміналістичні аспекти пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи, наголосила на необхідності з'ясування криміналістичної сутності пред'явлення для впізнання, тактичних підстав його проведення поза візуальним спостереженням. Наведені обставини зумовили актуальність обраної теми дисертації та визначили необхідність її детальної розробки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до напрямів, визначених Комплексною програмою профілактики злочинності на 2001–2005 роки, затвердженої Указом Президента України № 1376 від 25 грудня 2000 року (поз. 21), Пріоритетними напрямами наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження у практичну діяльність органів внутрішніх справ, на період 2004–2009 років (наказ МВС України № 755 від 5 липня 2004 року).

Тема дисертації обговорена і затверджена на засіданні Вченої ради НАВС України (протокол № 15 від 29 жовтня 2002 року), включена до Переліку тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права (сьоме довідкове видання, поз. 719) та до плану науково-дослідницької діяльності кафедри кримінального права і процесу НАВС України, розроблена відповідно до замовлення на проведення наукового дослідження слідчого управління УМВС України в Івано-Франківській області від 20 грудня 2003 року.

Мета і завдання дослідження. *Мета* дослідження полягає у визначенні особливостей, висвітленні проблемних питань і висловленні пропозицій щодо процесуальної регламентації і тактики проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи, розробці єдиних науково-обґрунтованих методичних рекомендацій щодо проведення цього виду слідчої дії.

Досягнення цієї мети дисертації можливе лише за умов комплексного системного підходу до вирішення таких завдань:

- висвітлити історичні передумови виникнення пред'явлення для впізнання як самостійної слідчої дії та його місце в системі інших слідчих дій;
- уточнити основні види пред'явлення для впізнання та сутність кожного з них;
- надати авторське тлумачення пред'явлення особи для впізнання поза її візуальним спостереженням;
- з'ясувати місце пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи при збиранні і перевірці доказів у кримінальних справах;
- розкрити сучасний стан законодавчого врегулювання проведення органами досудового слідства МВС України пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи як однієї із тактично складних та ризикованих слідчих дій при розслідуванні злочинів;
- узагальнити практику застосування вказаної слідчої дії органами досудового слідства з метою усунення виявлених недоліків та забезпечення впровадження у практичну діяльність передового досвіду зарубіжних країн;
- сформулювати пропозиції з удосконалення нормативно-правового регулювання, порядку організації й тактики проведення органами досудового слідства пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи, фіксації його ходу та результатів;
- розробити єдині науково-обґрунтовані методичні рекомендації щодо проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи.

Об'єктом дослідження є правовідносини, які охоплюють процесуальну діяльність органів досудового слідства МВС України по розслідуванню злочинів, у ході яких виникає потреба проведення пред'явлення особи для впізнання поза її візуальним спостереженням як одного із заходів гарантування безпеки учасників кримінального судочинства.

Предметом дослідження є пред'явлення особи для впізнання поза її візуальним спостереженням за чинним законодавством України, системне застосування і напрями удосконалення тактичних прийомів при його проведенні.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження складає система загальнонаукових і спеціальних методів, які призначені для отримання об'єктивних і достовірних результатів.

Специфічність мети та завдань дослідження визначили використання наступних методів: історичного, системно-структурного, порівняльно-правового, статистичного та інших.

Історичний метод використовувався для аналізу виникнення та становлення у кримінально-процесуальному законодавстві України пред'явлення для впізнання як самостійної слідчої дії. Використання системно-структурного методу дозволило визначити місце пред'явлення для впізнання

нання поза візуальним спостереженням особи у системі слідчих дій. Порівняльно-правовий метод застосовувався при аналізі норм чинного КПК України і деяких країн СНД (Російської Федерації, Республіки Беларусь, Латвії) та їх відповідності міжнародно-правовим актам в галузі дотримання прав людини. Формально-логічний – при співставленні норм КПК України та його проекту, обґрунтуванні висновків і пропозицій щодо їх доповнення чи уточнення. При проведенні анкетування 150 слідчих у різних регіонах України, вивченні та узагальненні 45 кримінальних справ, при розслідуванні яких проводилося пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи, використовувався статистичний метод.

Нормативно-правовою базою дисертації є положення Конституції України, чинного КПК, постанови Пленуму Верховного Суду України з питань слідчої та судової практики, відомчі нормативно-правові акти МВС України з питань застосування заходів безпеки під час досудового розслідування, існуючі методичні рекомендації для практичних працівників по проведенню пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи, положення міжнародно-правових актів в галузі кримінального судочинства.

При вивченні матеріалів практики і визначенні ключових аспектів обраної проблеми автором використовувався особистий досвід роботи на посадах слідчого слідчого відділення по розслідуванню тяжких злочинів лінії карного розшуку слідчої частини міського відділу внутрішніх справ та обласного управління МВС України в Івано-Франківській області і викладача кафедри кримінального процесу та криміналістики Прикарпатського юридичного інституту КНУВС.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням з проблем пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи та основних теоретичних і практичних питань його проведення, що раніше на такому рівні не вивчалися. У результаті проведеного дослідження зроблене теоретичне узагальнення практичних проблем, що виникають під час організації, проведення, фіксації ходу та результатів пред'явлення особи для впізнання поза її візуальним спостереженням.

До найбільш суттєвих результатів, одержаних самостійно, що визначають наукову новизну дослідження, відносяться наступні положення:

вперше:

– надано авторське тлумачення пред'явлення особи для впізнання поза її візуальним спостереженням;

– комплексно з'ясоване місце і значення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи при збиранні і перевірці доказів у кримінальних справах;

– розкрито сучасний стан законодавчого врегулювання проведення органами досудового слідства МВС України пред'явлення особи для впізнання поза її візуальним спостереженням як однієї із складних слідчих дій, яка проводиться при розслідуванні злочинів в умовах тактичного ризику;

– проаналізовано практику застосування вказаної слідчої дії органами досудового слідства, запропоновано шляхи усунення виявлених недоліків та впровадження у практичну діяльність передового досвіду зарубіжних країн;

– сформульовано пропозиції з удосконалення нормативно-правового регулювання, порядку організації, тактики проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи органами досудового слідства при розслідуванні злочинів, а також фіксації його ходу та результатів;

набуло подальшого розвитку:

– висвітлення історичних передумов виникнення пред'явлення для впізнання як самостійної слідчої дії та його місця серед інших слідчих дій;

– виокремлення основних видів пред'явлення для впізнання, визначення їх сутності;

– розроблення єдиних науково-обґрунтованих методичних рекомендацій щодо проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані:

– у науково-дослідній діяльності – сформульовані у дисертації пропозиції, теоретичні висновки і рекомендації по проведенню пред'явлення особи для впізнання поза її візуальним спостереженням спрямовані на вдосконалення норм кримінально-процесуального законодавства України, що регламентують процесуальну діяльність по розслідуванню злочинів. Відповідні

пропозиції направлено до Верховної Ради України для врахування при підготовці нового КПК (акт впровадження № 06-19/15-1879 від 16 грудня 2005 р.). Вони можуть стати основою для подальших наукових розробок проведення різних видів пред'явлення для впізнання;

– у практичній діяльності по розслідуванню злочинів – розроблені автором науково-обґрунтовані детальні методичні рекомендації по проведенню пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи прийняті Головним слідчим управлінням МВС України (вих. № 13/7 – 12918 від 22 грудня 2005 р.). Матеріали дисертації використовуються в діяльності слідчих підрозділів УМВС України в Івано-Франківській області (акт впровадження від 2 лютого 2005 р.). Сформульовані автором пропозиції щодо удосконалення та доповнення чинного КПК направлені до збірника Головного слідчого управління МВС України “Слідча практика” (вих. № 8/7023 від 29 жовтня 2005 р.) та до Управління правового забезпечення головного штабу МВС України (вих. № 2/238 від 25 лютого 2005 р.), як рекомендовані МВС України зміни і доповнення до чинного КПК та його проекту відповідно до телетайпограми МВС України № 1/5-445 від 23 лютого 2005 р.

– у навчально-методичній роботі – результати дослідження знайшли своє відображення у підготовлених автором навчально-методичних комплексах “Організація розкриття та розслідування злочинів”(2004, 2005 р.р.). Основні положення дисертації використовуються при викладанні курсів кримінального процесу і криміналістики у Прикарпатському юридичному інституті МВС України, Київському національному університеті внутрішніх справ, на факультеті правничих наук Національного університету „Кієво-Могилянська академія”, на соціально-гуманітарному факультеті Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, про що свідчать відповідні документи, наведені у додатках.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним дослідженням, в процесі якого використовувалися положення, розроблені автором особисто. Ці наукові ідеї та розробки оприлюднені у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджений ВАК України, без співавторів.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і висновки дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри кримінального права та процесу Навчально-наукового інституту підготовки кадрів оперативних служб міліції Національної академії внутрішніх справ України (2003–2005 р.р.), на міжкафедральних семінарах кафедр теорії кримінального процесу та судоустрою, кримінального процесу, кримінального права та процесу, криміналістики, організації розслідування злочинів Національної академії внутрішніх справ України (27 жовтня та 25 листопада 2005 р.), оприлюднені на науково-практичних конференціях і семінарах, що відбулися в містах: Одесі (2004 р.), Івано-Франківську (2004-2005 р.р.), Києві (2005 р.).

Публікації. За матеріалами дисертації опубліковано 9 наукових статей у провідних фахових виданнях, перелік яких затверджений ВАК України, 8 тез доповідей у збірниках наукових праць за підсумками науково-практичних конференцій та семінарів.

Структура роботи обумовлена предметом дослідження, метою і завданнями та відповідає логіці наукового пошуку й вимогам ВАК України. Складається із вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 231 сторінку, з них основний текст дисертації 177 сторінок, список використаних джерел на 23 сторінках (226 найменувань), додатки на 31 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми, визначаються ступінь її наукової розробленості, мета, завдання й методи дослідження, розкрито наукову новизну, зазначено конкретні форми апробації й впровадження отриманих результатів у навчальний процес, законодавчу і практичну діяльність.

Розділ I “Пред'явлення для впізнання в структурі слідчих дій” складається з двох підрозділів, присвячених аналізу сутності пред'явлення для впізнання, його класифікації відповідно до чинного кримінально-процесуального законодавства України, а також значенню пред'явлення для впізнання при збиранні і перевірці доказів по кримінальній справі.

У підрозділі 1.1 „Сутність і види пред'явлення для впізнання за чинним кримінально-процесуальним законодавством України” в історичному аспекті розглядаються питання

становлення пред'явлення для впізнання як слідчої дії та завдань, які визначаються при її проведенні. Наводяться висловлені в юридичній літературі точки зору щодо сутності пред'явлення для впізнання, віднесеності до слідчих дій та його класифікації (С.В. Познишев, М.В. Терзієв, Г.І. Кочаров, П.П. Цветков, А.Я. Гінзбург, Ю.Г. Корухов, В.Т. Томін та інші). На підставі проведеного аналізу історичного аспекту становлення пред'явлення для впізнання зроблено висновок про його віднесеність саме до слідчих дій. Воно проводиться з метою встановлення наявності чи відсутності тотожності об'єкта з тим, що раніше сприймався і запам'ятовся певною особою.

Специфічним різновидом пред'явлення для впізнання як слідчої дії, передбаченої статтею 174 КПК є пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням того, кого впізнають. Можливість його проведення була визначена ще у Законі України “Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві” від 23 грудня 1993 року. Однак ця норма закону практично не застосовувалася, доки Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України” від 13 січня 2000 року не були внесені доповнення до частини четвертої статті 174 КПК. Але донині чіткий процесуальний порядок і тактика пред'явлення особи для впізнання поза її візуальним спостереженням відсутні, що негативно впливає на практику його проведення.

У підрозділі 1.2 „Місце пред'явлення для впізнання при збиранні і перевірці доказів по кримінальній справі” критикуються положення частини першої статті 66 КПК, у якій чітко не визначені засоби збирання і перевірки доказів. У цьому зв'язку більш вдалим, на думку дисертантки, є положення статті 148 проекту КПК № 3456- д станом на 18 листопада 2005 року, де перераховані процесуальні дії, у тому числі пред'явлення для впізнання, проведення яких дозволяє збирати і перевіряти докази.

Результати пред'явлення для впізнання, за умови, якщо воно проведене у відповідності з чинним законодавством України, сприяють обґрунтуванню обвинувачення допустимими, достовірними, достатніми, належними доказами, а в підсумку – встановленню об'єктивної істини у кримінальній справі. Гарантією проти помилок під час оцінки доказів є їх перевірка, яка здійснюється за допомогою доказів, отриманих при проведенні інших слідчих дій.

Розділ II “Процесуальний порядок пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи” складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1 „Правова регламентація гарантування безпеки учасників кримінального судочинства за чинним законодавством України” розкриваються проблеми, які виникають у зв'язку з відсутністю належної процесуальної регламентації у частині четвертій статті 174 КПК проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи.

Відповідно до статті 15 Закону України “Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві”, серед заходів забезпечення конфіденційності даних про особу передбачається проводити упізнання поза візуальним спостереженням того, кого впізнають. Однак у зазначеному Законі і КПК питання проведення такого виду слідчої дії детально не визначаються. У зв'язку з цим запропоновано ряд змін і доповнень до чинного КПК і його проекту з метою визначення процесуального порядку проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи і уніфікації назви цієї слідчої дії у відповідних нормативно-правових актах, де йдеться про його проведення. На переконання дисертантки, поняття “впізнання”, “пред'явлення для впізнання” та “проведення упізнання” не є тотожними між собою. Тож у законі повинна бути чітко вказана назва слідчої дії – пред'явлення для впізнання.

У законодавстві України чітко не визначений конкретний гриф обмеження інформації у випадку, коли проводиться пред'явлення для впізнання саме поза візуальним спостереженням особи як один із заходів гарантування безпеки. Протокол такого пред'явлення для впізнання складається на загальних підставах відповідно до статті 85 КПК. До особи, яка впізнає, а за необхідності – і до понятих має бути застосоване забезпечення конфіденційності даних про особу шляхом вилучення справжніх анкетних даних з процесуальних документів і надання цим особам псевдоніму у порядку, передбаченому статтею 15 Закону України “Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві” та частиною першою статті 52³ КПК. Така постанова, в якій вказуються справжні анкетні дані цих осіб, на переконання дисертантки, повинна бути таємною, а всі документи аналогічного змісту повинні зберігатися за правилами таємного діловодства.

У підрозділі 2.2 „Співвідношення і відповідність процедури пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи кримінально-процесуальному законодавству деяких країн СНД

та міжнародно-правовим актам в галузі кримінального судочинства” розкрито саме відповідність цієї слідчої дії міжнародно-правовим документам, які є основою для прийняття, вдосконалення і реалізації норм національного законодавства України.

Чинне кримінально-процесуальне законодавство України в частині забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства в цілому відповідає міжнародним стандартам, визначеним у Загальній декларації прав людини від 10 грудня 1948 року, Конвенції про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 року, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року, Декларація про права і обов’язки окремих осіб, груп і організацій суспільства заохочувати і захищати загально визнані права людини і основні свободи від 9 грудня 1998 року. Однак, враховуючи, що пред’явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи ще не набуло широкого застосування при розслідуванні кримінальних справ, нагальною є потреба розробки процесуального порядку і тактики його проведення та впровадження отриманих результатів у діяльність органів внутрішніх справ України. При цьому необхідним і можливим є використання передового досвіду країн СНД – Російської Федерації, Республіки Беларусь, Латвійської Республіки.

Розділ III “Тактика проведення пред’явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи та шляхи її удосконалення” складається з трьох підрозділів, присвячених підготовчому, робочому етапам слідчої дії, а також проблемним аспектам фіксації ходу та результатів її проведення.

У підрозділі 3.1 „Особливості організації підготовчого етапу та пропозиції по його вдосконаленню” акцентується увага на підготовчих діях слідчого та оперативних працівників по проведенню пред’явлення особи для впізнання поза її візуальним спостереженням. До таких дій, сутність яких визначається у дисертації, відносяться:

1. Попередній допит особи, що буде впізнавати. Метою його проведення є отримання точних ознак про особу, яка буде пред’являтися для впізнання.
2. Створення максимально зручних психологічних умов для особи, яка впізнає. З цією метою за необхідності, може запрошуватися спеціаліст-психолог.
3. Комплексне застосування заходів безпеки шляхом забезпечення конфіденційності даних про особу, яка впізнає, а за необхідності – понятих та інших учасників судочинства.
4. Визначення часу і місця проведення пред’явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи, підготовка спеціально обладнаної кімнати та перевірка її технічного стану.
5. Розробка поетапного плану проведення слідчої дії та оперативне внесення у нього корективів залежно від ситуації, що склалася.
6. Визначення кола основних та факультативних учасників проведення слідчої дії.
7. Попереднє вивчення особи, що пред’являється для впізнання та особи, що повинна впізнавати.

Переходячи до робочого етапу слідчий повинен бути впевненим, що дотримано всіх вимог процесуального, тактичного і технічного характеру, необхідних для якісного проведення пред’явлення особи для впізнання поза її візуальним спостереженням.

У підрозділі 3.2 „Тактика проведення слідчої дії та напрями її удосконалення” розкривається сутність тактичних прийомів, які рекомендується застосовувати при проведенні пред’явлення особи для впізнання поза її візуальним спостереженням. До таких прийомів робочого етапу відносяться:

1. Запрошення по телефону із сусіднього кабінету спочатку двох понятих, які будуть знаходитися у кімнаті поряд із впізнаючою особою, а потім двох понятих, які будуть знаходитися в кімнаті поруч з особою, що підлягає пред’явленню для впізнання.
2. Розміщення у кімнаті статистів.
3. Якщо є попереднє клопотання захисника, запрошення його і розміщення виключно у тій частині спеціально обладнаної кімнати (приміщення), де знаходиться його підзахисний.
4. Після розміщення понятих, статистів, захисника запрошення особи, яка пред’являється для впізнання і пропозиція їй зайняти будь-яке місце серед присутніх статистів.
5. Пропозиція одному з понятих, що перебуває у кімнаті, де буде впізнаючий, по телефону запросити до приміщення особу, яка має впізнавати.
6. Письмове попередження всіх учасників слідчої дії про нерозголошення даних досудового слідства, попередження впізнаючої особи, залежно від процесуального статусу, про кримінальну

відповідальність за відмову від дачі показань і дачу завідомо неправдивих показань.

7. Пропозиція впізнаючому оглянути осіб, що пред'являються для впізнання, і вказати, чи не впізнає він серед них кого-небудь. Якщо так, то кого саме і за якими конкретно прикметами. Ці показання впізнаючого передаються по гучномовцю до приміщення, де знаходяться статисти, захисник, особа, що впізнається, якій при цьому пропонується назвати своє прізвище та анкетні дані.

Після проведення зазначених дій слідчий приступає до складання протоколу і оформлення результату застосування додаткових засобів фіксації.

У підрозділі 3.3 “Проблеми фіксації ходу та результатів пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи” акцентується увага на наступних положеннях:

1. За результатами пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи складається протокол, який повинен в повній мірі відповідати вимогам статей 85 і 176 КПК.

2. У протоколі не вказуються реальні анкетні дані та адреса впізнаючого, а за необхідності – також і поняттях.

3. Починаючи з підготовчого етапу, хід та результати слідчої дії фіксуються за допомогою технічних засобів спеціалістом НДЕКЦ при УМВС в областях, що є запорукою нерозголошення даних про вжиті заходи забезпечення безпеки.

4. Після проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи і отримання позитивного результату нагальним є негайний повторний допит підозрюваного (обвинуваченого) про обставини вчиненого злочину.

У зв'язку з викладеним дисертанткою запропоновано ряд змін і доповнень до статей 85, 174, 176 чинного КПК та статті 250 проекту КПК.

ВИСНОВКИ

У дисертації означені сутність і місце пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи як одного з засобів забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства і збирання доказів та перевірки доказів при розслідуванні кримінальних справ, визначені його особливості, розроблені та систематизовані тактичні прийоми з урахуванням специфіки підготовки, проведення, фіксації ходу та результатів. Враховуючи викладене, до основних результатів проведеного дослідження відносяться наступні положення:

1. Пред'явлення особи для впізнання – це самостійна слідча дія, передбачена статтями 174-175 КПК, яка пройшла досить тривалий шлях становлення. Нині передбачається проведення двох основних видів пред'явлення для впізнання: осіб та предметів. Відповідно до частини четвертої статті 174 КПК, у виняткових випадках з метою забезпечення безпеки особи, яка впізнає, впізнання проводиться поза візуальним спостереженням того, кого впізнають, з дотриманням вимог, передбачених цією статтею. Однак процесуальний порядок проведення цього специфічного виду пред'явлення для впізнання нині фактично відсутній, у зв'язку з чим у дисертації на підставі узагальнення норм законодавства України, практичної діяльності й літературних джерел запропоновано ряд тактичних прийомів і рекомендацій.

2. Запропоноване наступне авторське визначення зазначеного різновиду слідчої дії:

Пред'явлення особи для впізнання поза її візуальним спостереженням – це різновид слідчої дії – пред'явлення для впізнання, спрямований на встановлення наявності чи відсутності тотожності особи, яку раніше сприймав впізнаючий і запам'ятав її прикмети, що проводиться у спеціальному технічно-приспособленому приміщенні з метою забезпечення заходів безпеки і недопущення візуального контакту між особою, яка пред'являється для впізнання та особою, яка впізнає. Застосування такого різновиду пред'явлення для впізнання дає можливість: перевірити наявні докази у справі в цілому; перевірити показання допитаних осіб зокрема; отримати нові докази; перевірити висунуті в ході слідства версії; встановити можливі злочинні зв'язки та притягнути до відповідальності інших учасників злочину чи встановити причетність особи, що пред'являється для впізнання, до вчинення інших злочинів.

3. Чинне кримінально-процесуальне законодавство України в частині забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства в цілому відповідає міжнародним стандартам, так як передбачає ряд дієвих заходів по захисту їх життя, здоров'я, житла чи майна. Однак, у діяльності по розслідуванню злочинів ще має місце незахищеності свідків, потерпілих, інших учасників

кримінального процесу перед протидією зі сторони підозрюваних, обвинувачених, підсудних. У зв'язку з цим існує нагальна потреба визначити у КПК чіткий перелік учасників пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи. До числа таких учасників можуть бути віднесені: слідчий, його помічник (працівник органу дізнання чи досудового слідства), чотири понятих, не менше трьох статистів, особа, яка впізнає, особа, яку впізнають, її захисник, спеціаліст для технічної фіксації ходу і результатів проведення слідчої дії. Всі вони попереджаються про неприпустимість розголошення даних досудового слідства.

4. Питання гарантування безпеки учасників кримінального судочинства повинні вирішуватися комплексно при проведенні пред'явлення особи для впізнання поза її візуальним спостереженням. З цією метою до особи, яка впізнає, а за необхідності – до понятих та інших учасників кримінального судочинства має застосовуватися як захід гарантування безпеки забезпечення конфіденційності даних про їх особу шляхом надання псевдоніму. Постанова слідчого, у якій зазначаються справжні анкетні дані та інші процесуальні документи щодо гарантування заходів безпеки, повинні бути таємними і зберігатися окремо від матеріалів кримінальної справи.

5. Враховуючи викладене, у дисертації пропонується нова редакція статті 174 КПК, аргументується необхідність доповнення частини п'ятої статті 85 та частини другої статті 176 КПК, а також частин 3–8 статті 250 проекту КПК станом на 18 листопада 2005 року. Врахування висловлених пропозицій сприятиме усуненню існуючих проблемних ситуацій, більш чіткій процесуальній регламентації і тактиці проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Становлення пред'явлення для впізнання як самостійної слідчої дії (історичні аспекти) // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України, 2003. – № 5. – С. 123–128.
2. Актуальні проблеми пред'явлення для впізнання поза візуального спостереження // Вісник Юридичної академії МВС. – 2004. – Спец. випуск № 1. – С. 117–121.
3. Відповідальність за пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням // Вісник Львівського юридичного інституту МВС України. – 2004. – № 2. – С. 87–93.
4. Вдосконалення практики пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи як засобу протидії злочинності // Вісник Львівського юридичного інституту МВС України. – 2004. – № 3. – С. 56–60.
5. Нормативно-правове регулювання проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням того, кого впізнають (порівняльний аспект) // Вісник Юридичної академії МВС. – 2004. – № 2. – С. 305–309.
6. Організаційно-тактичні особливості проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням того, кого впізнають // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України. – Спец. випуск у двох частинах. – Ч. 2. – Луганськ, 2005. – С. 112–119.
7. Проблемні аспекти фіксації ходу та результатів пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України. – 2005. – № 3. – С. 172–177.
8. Сутність пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням того, кого впізнають, як самостійної слідчої дії // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. – Сімферополь, – 2005. – Випуск 7. – С. 91–96.
9. Тактика проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 10. – С. 141–143.

Статті, тези виступів на конференціях і семінарах

1. Взаємозв'язок етичних основ підготовки працівників ОВС та результативність проведення окремих слідчих дій за їхньою участю (пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням) // Етичні основи підготовки та діяльності дільничних інспекторів міліції: Мат.

наук.-практ. семінару (13 березня 2004 р.). – Івано-Франківськ: ВОНДР та РВД ПЮІ МВС України, 2004. – С. 158–165.

2. Пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням (відповідність міжнародно-правовим актам) // Основні напрямки реформування ОВС в умовах розбудови демократичної держави: Мат. міжнар. наук.-практ. конференції.: У 2-х ч. – Одеса, 2004. – Ч. 1. – С. 126–130.

3. Участь дільничних інспекторів міліції у пред'явленні для впізнання поза візуальним спостереженням // Проблеми формування іміджу дільничних інспекторів міліції в умовах становлення громадянського суспільства в Україні: Мат. міжнар. наук.-практ. конференції. – Івано-Франківськ, 2004. – С. 127–130.

4. Форми та методи взаємодії органів внутрішніх справ під час проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи // Організація взаємодії ОВС з громадськими формуваннями щодо охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки: досвід та проблеми: Тези доп. всеукр. наук.-практ. семінару. – Івано-Франківськ, 2004. – С. 67–74.

5. Пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи: аспекти вдосконалення кримінально-процесуальної регламентації // Реформування кримінального та кримінально-процесуального законодавства України: сучасний стан та перспективи: Мат. всеукр. наук.-практ. конференції. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 157–160.

6. Проблеми захисту прав людини і громадянина у чинному кримінально-процесуальному законодавстві (аспекти пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням) // Проблеми нормативно-правового забезпечення захисту прав і свобод людини в діяльності ОВС: Мат. всеукр. наук.-практ. конференції. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 76–82.

7. Тактика проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням того, кого впізнають // Актуальні проблеми удосконалення професійної підготовки працівників адміністративної служби міліції в умовах реформування діяльності ОВС: Тези доп. звітно-наук. конференції (2004-2005 н.р.). – Івано-Франківськ, 2005. – С. 56–65.

8. Особливості проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи // Наукові записки Національного університету “Києво-Могилянська академія”, 2005. – Т. 38. – Юридичні науки. – С. 16–18.

АНОТАЦІЯ

Басиста І.В. Пред'явлення особи для впізнання поза її візуальним спостереженням. –
Рукопис.

Дисертація на здобуття вченого ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза. – Київський національний університет внутрішніх справ, Київ, 2006.

Дисертація містить комплекс важливих питань теоретичного і практичного характеру щодо процесуального порядку і тактики проведення пред'явлення особи для впізнання поза її візуальним спостереженням.

У роботі досліджуються історичні аспекти пред'явлення для впізнання та одного із різновидів – пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням особи, його нормативно-правове регулювання і відповідність міжнародно-правовим актам щодо гарантування заходів безпеки учасників кримінального судочинства. Висвітлюються проблемні аспекти, які виникають при проведенні зазначеної слідчої дії, розроблені методичні рекомендації по її проведенню. Пропонується ряд змін та доповнень до чинного КПК України.

Ключові слова: досудове слідство, слідча дія, заходи забезпечення безпеки, пред'явлення особи для впізнання поза її візуальним спостереженням, протокол слідчої дії.

АННОТАЦИЯ

Басистая И.В. Предъявление лица для опознания вне его визуального наблюдения. –

Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза. – Киевский национальный университет внутренних дел, Киев, 2006.

Диссертация содержит комплекс важных вопросов теоретического и практического характера относительно процессуального порядка и тактики проведения предъявления лица для опознания вне его визуального наблюдения.

На основании изучения научных трудов ученых Украины и стран СНГ показаны исторический аспект развития следственного действия, его разновидности, а также значение при собирании и проверке доказательств по уголовным делам.

Проведение предъявления лица для опознания вне его визуального наблюдения в основном соответствует международно-правовым актам в сфере обеспечения безопасности участников уголовного судопроизводства, однако в УПК Украины процессуальный порядок и тактика его проведения отображены недостаточно конкретно. В связи с этим изучено уголовно-процессуальное законодательство Российской Федерации, Республики Беларусь, Латвийской Республики, определены сходные положения, которые целесообразно учесть при усовершенствовании УПК Украины и его проекта, который в настоящее время рассматривается в Верховном Совете Украины.

В работе исследуются процессуальный порядок и тактика проведения предъявления для опознавания вне визуального наблюдения лица, состояние его нормативно-правового регулирования по уголовно-процессуальному законодательству Украины, обращается особое внимание на проблемные аспекты.

В диссертации рассматриваются особенности подготовительного этапа проведения данного вида предъявления для опознания, к которым, в частности, относятся определение состава участников и комплексное применение в отношении них мер обеспечения безопасности. Для участия в производстве указанного следственного действия целесообразно привлечь не менее трех статистов и четырех понятых, специалиста для фиксации хода и результатов следственного действия научно-техническими средствами. С целью обеспечения безопасности опознающего лица, а при необходимости – и понятых, им необходимо обеспечить конфиденциальность сведений об их анкетных данных.

При освещении рабочего этапа обращается внимание на важность соблюдения очередности тактических приемов при вызове и размещении участников предъявления лица для опознания вне его визуального наблюдения в специальной технически оборудованной комнате, необходимость их письменного предупреждения о неразглашении данных досудебного следствия.

При составлении протокола следственного действия указываются измененные анкетные данные лиц, в отношении которых применялись меры обеспечения безопасности. Проведение предъявления для опознания фиксируется с использованием видеозаписи, которую осуществляет специалист экспертно-криминалистической службы, начиная с подготовительного этапа.

Завершая рассмотрение особенностей предъявления лица для опознания вне его визуального наблюдения, делается вывод, что *предъявление лица для опознания вне его визуального наблюдения* – это разновидность следственного действия – предъявление для опознания, которое направлено на установление наличия или отсутствия тождества лица, которое раньше воспринимал опознающий и запомнил его приметы, и оно проводится в специальном технически подготовленном помещении с целью обеспечения мер безопасности и предотвращения визуального контакта между лицом, которое предъявляется для опознания и лицом, которое опознает.

В результате проведенного диссертационного исследования предложен ряд изменений и дополнений к действующему УПК Украины, а также к проекту УПК с целью устранения возникающих проблем. Разработаны и внедрены в практическую деятельность следственных подразделений МВД Украины методические рекомендации по проведению предъявления лица для опознавания вне его визуального наблюдения с четким распределением этапов, детальным изложением тактических действий следователей, оперативных работников, экспертов.

Ключевые слова: досудебное следствие, следственное действие, меры безопасности, предъявление лица для опознания вне его визуального наблюдения, протокол следственного действия.

SUMMARY

Basista I.V. Producing for identification of person out of his visual supervision. Manuscript.

Thesis for awarding the degree of the Candidate of Law in Speciality 12.00.09: criminal procedure and criminalistics; forensic expert examination. Kyiv National University of Internal Affairs, Kyiv, 2006.

In work explored essence of producing for identification and one of his varieties producing for identification out of visual supervision of person, state of his normatively-legal adjusting, and also aspects of problems, which arise up on the preparatory stage, working stage, during fixing of motion and results of investigation action. The row of amendments and supplements is offered to operating CPC of Ukraine with the purpose of removal of nascent problems. Methodical recommendations are developed on conducting of producing for identification out of visual supervision of person with the clear distributing of the stages which are inculcated in practical activity of investigating subdivisions of MIA of Ukraine.

Key words: pre-trial investigation, investigation actions, safety measures, producing of person for identification out of his visual supervision, protocol of investigation action.

Підписано до друку 14.04.2006 р. Формат 60x90/16
Ум. Друк. Арк. 0,9 Обл.-вид. Арк. 0,9.

Тираж 100. Зам. 271

„Видавництво „Гіповіт””®
Свідоцтво П №5 від 07.02.1997 р.
м. Івано-Франківськ, вул. Б. Хмельницького, 10/1
8 03422 6-11-83, 3-02-09